

Dorota Banaszkiewicz

Uniwersytet Gdański

SPOŁECZNO-EKONOMICZNA SYTUACJA OSÓB DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH (NA PODSTAWIE BADANIA REPREZENTACYJNEGO)

1. Wstęp

Od początku lat dziewięćdziesiątych problem zatrudnienia i bezrobocia został powszechnie uznany za najważniejszą kwestię społeczną i potraktowany jako poważne wyzwanie dla polskiej gospodarki. Wzbudził również szerokie zainteresowanie naukowców (ekonomistów, socjologów, psychologów) dążących do możliwie wszechstronnego poznania tego zjawiska.

Jak ogólnie wiadomo, szczególnie szkodliwym rodzajem bezrobocia – zarówno dla gospodarki kraju, jak i dla osób dotkniętych brakiem pracy – jest bezrobocie długotrwale. Według przyjętych kryteriów oznacza ono pozostawanie bez pracy przez ponad 12 miesięcy. Do celów analitycznych niekiedy wyodrębnia się bezrobocie długookresowe (12-24 miesiące) oraz bezrobocie długotrwale (powyżej 24 miesięcy). Bezrobocie długotrwale z punktu widzenia makroekonomii, jest świadectwem trwałej nierównowagi na rynku pracy, przewagi podaży siły roboczej nad popytem na nią, a także silnego niedostosowania kwalifikacji siły roboczej do potrzeb rynku pracy. Z perspektywy polityki społeczno-ekonomicznej państwa powoduje głębokie, ujemne skutki w różnych sferach życia: ekonomicznej, społecznej, osobistej. W sferze ekonomicznej wiąże się ono z długotrwałym niewykorzystaniem znacznych zasobów siły roboczej na rynku pracy. W sferze społecznej powoduje degradację zawodową i zubożenie materialne całych grup społecznych zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio dotkniętych bezrobociem.

Badania nad zachowaniem się człowieka w sytuacji pozostawania bez pracy są przedmiotem coraz większej liczby analiz i opracowań, które przyczyniają się do poszerzenia wiedzy na temat konsekwencji pozostawania bez pracy, zarówno dla samej osoby bezrobotnej, jak i jego otoczenia. Bardzo istotna jest więc znajomość

reakcji na bezrobocie długotrwałe oraz charakterystycznych sposobów zachowania się bezrobotnego. Wiedza tego rodzaju umożliwia bardziej skuteczną interwencję, bezpośrednio związaną z polityką rynku pracy, prowadzoną przede wszystkim, chociaż nie wyłącznie, przez władze lokalne.

2. Projekt badania reprezentacyjnego

Zasadniczym celem niniejszego badania są pomiar i ocena skutków zjawiska bezrobocia długookresowego¹, w sferze zarówno materialnej, jak i pozamaterialnej, tak dla osoby pozostającej bez pracy, jej rodziny, jak i całej społeczności lokalnej. Istotnym zamierzeniem było również zidentyfikowanie i statystyczna weryfikacja cech zwiększających ryzyko pozostawania w bezrobociu przez długi czas.

Osiągnięcie zamierzonego celu badawczego wymagało zaprojektowania i wykonania empirycznego badania sytuacji społeczno-ekonomicznej osób pozostających na bezrobociu długookresowym. Badanie przeprowadzono na dzień 1.12.2003 r. na losowej próbie 390 osób² zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gdańsku³ i pozostających w rejestrze od ponad 12 miesięcy. Do badania wykorzystano dobór próby techniką losowania systematycznego⁴. Operatem służącym do losowania jednostek poddanych badaniu statystycznemu była ewidencja (rejestr) osób bezrobotnych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gdańsku. Badanie osób długotrwałe bezrobotnych przeprowadzone zostało w formie wywiadu osobistego na terenie PUP w Gdańsku na podstawie zaprojektowanego oryginalnego kwestionariusza ankietowego.

W celu osiągnięcia sformułowanych celów zweryfikowano następujące hipotezy badawcze:

- Niektóre cechy społeczne i demograficzne bezrobotnego „sprzyjają” pozostawaniu bez pracy przez długi okres; weryfikacja tych cech może umożliwić określenie prawdopodobieństwa przechodzenia w stan bezrobocia długotrwałego.

¹ W klasyfikacji bezrobocia ze względu na czas pozostawania bez pracy w Polsce przyjmuje się podział na bezrobocie krótkookresowe (do 3 miesięcy), średniookresowe (3 do 12 miesięcy) i długookresowe (ponad 12 miesięcy); w niektórych krajach obniża się granicę bezrobocia długookresowego do 6 miesięcy (np. Austria, Norwegia, Wielka Brytania, Malta), a nawet 4 miesięcy (Szwecja). W innych krajach natomiast podwyższa się tę granicę do: minimum 3 lat we Francji i Holandii, dwóch i pół roku w Danii, dwóch lat w Niemczech [3].

² W PUP w Gdańsku zarejestrowano ogółem 15 733 osoby długotrwałe bezrobotne (3026 osób w powiecie gdańskim oraz 12 707 osób w mieście Gdańsk), co stanowiło 50,3% łącznej wielkości bezrobocia w tym rejonie.

³ Powiatowy Urząd Pracy w Gdańsku swoją działalnością obejmuje bezrobotnych zamieszkujących miasta Gdańsk i Pruszcz Gdański oraz gminy Cedry Wielkie, Kolbudy Górne, Pruszcz Gdański, Przywidz, Pszczółki, Suchy Dąb, Trąbki Wielkie. Wprawdzie administracyjne granice powiatu gdańskiego nie obejmują miasta Gdańsk (stanowi ono odrębny powiat grodzki), jednakże dla celów pracy przez pojęcie „powiat gdański” rozumiany będzie cały obszar działalności PUP w Gdańsku.

⁴ Jest to prosty sposób losowania próby, wykorzystywany zwłaszcza, gdy liczebność populacji jest duża, a także, gdy losowanie wykonywane jest w terenie przez dużą liczbę osób.

- Bezrobocie długotrwałe powoduje spadek dochodów bieżących, co prowadzi do zmian poziomu i stylu życia, a w dłuższym czasie do sytuacji ubóstwa.
- Spadek dochodów gospodarstw domowych osób długotrwałe bezrobotnych implikuje określone zmiany w strukturze wydatków (konsumpcji) i w organizacji życia członków tych gospodarstw.
- Określenie charakterystyk osób długotrwałe bezrobotnych i ich sytuacji społeczno-ekonomicznej może pomóc w opracowaniu skuteczniejszych metod przeciwdziałania bezrobociu i uzasadnieniu celowości przeznaczania na nie odpowiednich środków finansowych.

Przeprowadzenie badania empirycznego społeczno-ekonomicznych skutków bezrobocia długotrwałego dostarczyło informacji charakteryzujących warunki bytu tej grupy ludności oraz zmiany ich położenia, które nastąpiły w wyniku długotrwałego pozostawania bez pracy, a zwłaszcza wiedzy na temat sytuacji materialnej gospodarstwa domowego dotkniętego bezrobociem długookresowym (w tym o poziomie i zróżnicowaniu dochodów i wydatków), warunków mieszkaniowych, zasobności gospodarstwa domowego (w tym wyposażenia gospodarstwa domowego w dobra trwałego użytku), zaspokojenia potrzeb żywnościowych, korzystania z szeroko pojętej pomocy (opieka socjalna, wsparcie społeczne), a także wpływu bezrobocia na sferę osobistą bezrobotnego i jego rodziny.

Badanie empiryczne i analiza jego wyników dostarczyła również informacji o cechach społeczno-demograficznych badanej populacji, czasie pozostawania w stanie bezrobocia, przyczynach utraty pracy, a także możliwościach i szansach bezrobotnego na rynku pracy.

Jednym z istotnych elementów zaprojektowanego badania było również wyodrębnienie takich cech społeczno-demograficznych bezrobotnego, które sprzyjają długotrwałemu przebywaniu poza sferą zatrudnienia.

3. Determinanty długotrwałego pozostawania na bezrobociu w powiecie gdańskim

W wyniku przeprowadzonej analizy ustalono, że determinantami bezrobocia długotrwałego wśród bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gdańsku są: wiek (im starszy bezrobotny, tym mniejsze szanse szybkiego opuszczenia szeregów niezatrudnionych), wykształcenie (im niższy poziom wykształcenia, tym mniejsze szanse szybszego znalezienia pracy), staż pracy (wśród osób z krótszym stażem pracy przeważają kobiety; mężczyźni stanowią przewagę wśród osób z relatywnie bardzo długim stażem pracy). Potwierdzona została również teza, iż mimo wysokich kwalifikacji kobiety bardziej narażone są na długotrwałe pozostawanie na bezrobociu.

W całej badanej próbie przewagę stanowili długotrwałe bezrobotni, przebywający w rejestrach nie dłużej niż 24 miesiące, zgłaszający się do urzędu po raz kolejny. Analiza korelacji nie wykazała jednakże istotnych powiązań między płcią

a kolejnością rejestracji bezrobotnego⁵. Zdecydowana większość długotrwale bezrobotnych to osoby pracujące bezpośrednio przed rejestracją, przeważnie w firmie prywatnej. Badanie potwierdziło, iż kobiety rzadziej decydują się na pracę dorywczą, albo też mają mniejsze możliwości podjęcia takiej pracy czy też znalezienia zatrudnienia przy pracach interwencyjnych.

Jedną z metod zaproponowanych w niniejszej pracy, umożliwiających identyfikację cech bezrobotnego odpowiedzialnych za długotrwałe pozostawanie bez pracy jest szacunek ryzyka względnego – tzw. ilorazu szans. Metoda ta (szeroko wykorzystywana w medycynie, zwłaszcza w epidemiologii – do oceny ryzyka zapadalności na daną chorobę), umożliwia określenie ryzyka pozostawania w stanie bezrobocia przez określony przedział czasu⁶. Głównym celem tego typu estymacji jest możliwość porównania ryzyka bezrobocia długoterminowego (lub krótkoterminowego) przy różnych poziomach kategoryalnych zmiennych objaśniających, a dzięki temu ocena zależności między czasem poszukiwania pracy a badaną zmienną charakteryzującą osoby bezrobotne.

Rozpatrując pozostawanie w stanie bezrobocia przez określony czas, można przyjąć, iż szanse na powrót bezrobotnego do sfery zatrudnienia przekreśla pozostawanie na bezrobociu dłużej niż 24 miesiące. Dlatego też procedurę szacowania ryzyka względnego przedstawić może poniższy schemat (tab. 1).

Tabela 1. Ogólna prezentacja liczebności empirycznych dla bezrobotnych według dwóch wariantów cechy i czasu pozostawania bez pracy

Czas pozostawania bez pracy	Zmienna objaśniająca		Suma
	I wariant	II wariant	
Długotrwale (>24 m.)	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>a + b</i>
Długookresowo (12-24 m.)	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>c + d</i>
Suma	<i>a + c</i>	<i>b + d</i>	<i>n</i>

Źródło: [2].

Estymatory największej wiarygodności ryzyka dla obu grup wynoszą odpowiednio:

$$p_1 = \frac{a}{a+c} \quad \text{– dla grupy I,} \quad p_2 = \frac{b}{b+d} \quad \text{– dla grupy II.}$$

⁵ Pojęcie „kolejność bezrobocia” oznacza, który raz z kolei dana osoba jest zarejestrowana w PUP.

⁶ Do modelowania rozkładu czasu przetrwania jednostek w danej populacji wykorzystywany jest model regresji proporcjonalnego ryzyka Coksa. Umożliwia on określenie siły wpływu poszczególnych czynników (zmiennych objaśniających) na oczekiwany czas przetrwania (pozostanie długotrwale na bezrobociu) oraz porównanie rozkładu czasu przetrwania różnych podpopulacji.

Wykładnikiem liczbowym ryzyka wystąpienia bezrobocia długotrwałego u danej osoby stanowiącej składową część pewnej populacji jest współczynnik, który informuje nas o prawdopodobieństwie pojawienia się bezrobocia długotrwałego w tej populacji. Chodzi tu więc o porównanie częstości wystąpienia bezrobocia długotrwałego w jednym wariancie względem drugiego. Stosunek ten wyrażony liczbowo nazywamy właśnie ryzykiem względnym (*odds ratio* [1, s. 118]).

$$p = \frac{p_1}{p_2}.$$

Estymatorem dla p jest wyrażenie postaci:

$$p = \frac{a/(a+c)}{b/(b+d)}.$$

Ryzyko w obu wariantach jest podobne wtedy i tylko wtedy, gdy wartość p jest bliska 1. Ryzyko względne p większe od 1 wskazuje, że grupa I jest bardziej zagrożona bezrobociem długotrwałym niż grupa II; p mniejsze od 1 oznacza szansę danej grupy na pozostawanie poza sferą zatrudnienia nie dłużej niż 24 miesiące.

Z szacunków ryzyka względnego wynika (tab. 2), iż w powiecie gdańskim kobiety bardziej niż mężczyźni są narażone na bezrobocie długotrwałe. Ryzyko to dla kobiet jest 1,26 razy większe niż dla mężczyzn. Mężczyźni natomiast mają większą o 8% szansę niż kobiety na pozostanie w stanie bezrobocia krócej niż dwa lata.

Najbardziej narażone na długotrwałe pozostawanie bez pracy są osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Ryzyko to jest 1,49 raza większe niż w przypadku osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, 1,32 razy większe w porównaniu z osobami z wykształceniem wyższym oraz ok. 20% wyższe niż w przypadku osób legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym i policealnym.

Spośród badanych bezrobotnych największe szanse na szybszy powrót do sfery zatrudnienia mają osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym. Szanse te są blisko $\frac{3}{4}$ razy większe niż w przypadku osób z wykształceniem gimnazjalnym. Średnio o 25% większe szanse mają te osoby w porównaniu z bezrobotnymi legitymującymi się wykształceniem zasadniczym zawodowym i policealnym. Najbardziej zbliżone szanse mają w stosunku do osób posiadających dyplom wyższej uczelni.

Analizując ryzyko pozostawania na długotrwałym bezrobociu ze względu na wiek bezrobotnych, można stwierdzić, iż spośród wszystkich badanych w najgorszej sytuacji są osoby w wieku 35 lat-44 lata⁷. Osoby te są 1,69 razy bardziej narażone niż najmłodsi bezrobotni. Bezrobotni w wieku 35 lat-44 lata są również

⁷ Najwyższy iloraz szans oszacowano dla grup wiekowych powyżej 55 lat, jednakże ze względu na zaawansowany wiek i bliskość emerytury nie interpretowano uzyskanych wyników.

bardziej narażeni na pozostawanie w stanie bezrobocia dłużej niż 24 miesiące w porównaniu z osobami w wieku 35 lat-44 lata, a także osób najstarszych, powyżej 60 roku życia.

Największe szanse szybszego opuszczenia szeregów bezrobotnych mają osoby młode, które nie ukończyły 35 lat. Na uwagę zasługuje ich blisko 2,5-krotnie większa szansa w porównaniu z osobami w wieku 55-60 lat. Blisko dwukrotnie większe szanse na szybsze znalezienie pracy mają również młode osoby w porównaniu z osobami tuż przed emeryturą (powyżej 60 roku życia).

Tabela 2. Porównanie ryzyka bezrobocia długotrwałego i długookresowego badanych bezrobotnych ze względu na płeć, wykształcenie, staż pracy

Ryzyko względne bezrobocia	
długotrwałego	długookresowego
$P_{K/M} = 1,26$	$P_{M/K} = 1,08$
$P_{G/W} = 1,32$	$P_{\dot{S}/G} = 1,52$
$P_{G/Z} = 1,20$	$P_{\dot{S}/Z} = 1,12$
$P_{G/\dot{S}} = 1,49$	$P_{\dot{S}/W} = 1,12$
$P_{G/P} = 1,21$	$P_{\dot{S}/P} = 1,10$
$P_{c/a} = 1,69$	$P_{a/b} = 1,60$
$P_{c/b} = 1,03$	$P_{a/c} = 1,66$
$P_{c/d} = 1,004$	$P_{a/d} = 1,65$
$P_{e/c} = 1,18$	$P_{a/e} = 2,36$
$P_{e/d} = 1,10$	$P_{a/f} = 1,90$
$P_{e/f} = 1,19$	$P_{a/c} = 1,04$
$P_{1/BS} = 1,93$	$P_{b/d} = 1,04$
$P_{1/5} = 1,97$	$P_{b/e} = 1,48$
$P_{1/10} = 1,47$	$P_{b/f} = 1,19$
$P_{1/20} = 1,48$	$P_{5/BS} = 1,02$
$P_{1/30} = 1,64$	$P_{5/10} = 1,54$
$P_{1/>30} = 1,67$	$P_{5/20} = 1,51$

K – kobiety, M – mężczyźni; W – wykształcenie wyższe, P – policealne i średnie zawodowe, $\dot{S}$ – średnie ogólnokształcące, Z – zasadnicze zawo-

dowe, G – gimnazjalne i niższe, BS – bez stażu,

1 – do 1 roku, 5 – do 5 lat, 10 – do 10 lat,

20 – do 20 lat, 30 – do 30 lat, >30 – ponad 30 lat,

a – od 18 do 24 lat,

d – od 45 do 54 lat,

b – od 25 do 34 lat,

e – od 55 do 60 lat,

c – od 35 do 44 lat,

f – od 60 i więcej lat.

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników badania reprezentacyjnego.

Biorąc pod uwagę dotychczasowy staż pracy bezrobotnego, można wyciągnąć następujące wnioski: w najgorszym położeniu znajdują się osoby, które nie pracowały dłużej niż rok. Ryzyko pozostania ich długotrwale w stanie bezrobocia jest blisko dwukrotnie wyższe niż w przypadku osób bez stażu, a także i tych, które przepracowały dotychczas do 5 lat. Nieco mniejsze ryzyko (1,4 do 1,6 razy wyższe) istnieje w porównaniu z pozostałymi osobami bezrobotnymi. Największe natomiast szanse na krótsze niż 24-miesięczne pozostawanie w bezrobociu mają osoby, które przepracowały od roku do 5 lat. Szanse te są blisko o 50% większe w porównaniu z osobami, które przepracowały od 5 do 20 lat, i ok. o 65% większe od osób wykazujących najdłuższy staż pracy.

Z powyższych szacunków wynika więc, iż najbardziej zagrożona pozostaniem na bezrobociu długotrwale jest kobieta, stosunkowo młoda, gdyż w wieku 35 lat-44 lata, mająca relatywnie niskie kwalifikacje zawodowe, wykształcona na poziomie gimnazjalnym bądź niższym, która dotychczas w swej karierze zawodowej przepracowała nie dłużej niż rok.

W najlepszej sytuacji natomiast, spośród wszystkich zagrożonych długotrwale bezrobociem, są bardzo młodzi mężczyźni, którzy nie ukończyli 35 roku życia, posiadają wykształcenie minimum średnie ogólnokształcące i przepracowali dotychczas nie dłużej niż 5 lat.

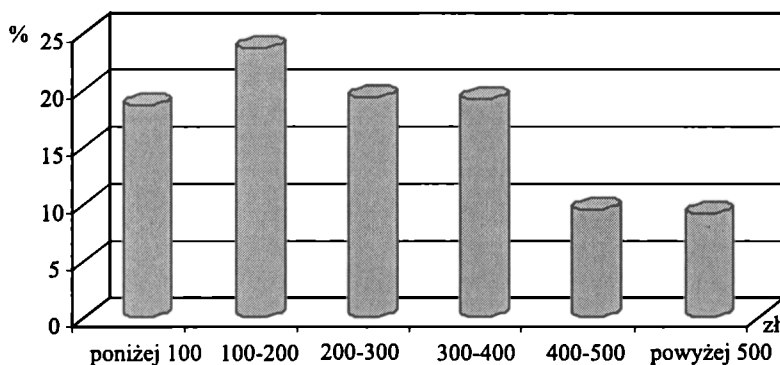
4. Sytuacja materialna gospodarstw domowych długotrwale bezrobotnych

Przeprowadzona analiza statystyczna wyników badania reprezentacyjnego umożliwiła także ocenę sytuacji materialnej, rodzinnej i psychospołecznej bezrobotnych.

Podstawowym wyznacznikiem sytuacji materialnej gospodarstwa domowego jest łączny dochód uzyskany przez jego członków. Determinuje on poziom życia, stopień zaspokojenia potrzeb oraz położenie społeczne rodziny. Z przeprowadzonych badań wynika, iż w większości gospodarstw domowych osób długotrwale bezrobotnych średni dochód netto na osobę nie przekraczał 255 zł (rys. 1).

W najlepszej sytuacji były gospodarstwa utrzymujące się z własnej działalności gospodarczej, poza rolnictwem, w najgorszej – jednoosobowe gospodarstwa domowe lub wielodzietne gospodarstwa bezrobotnych. Wyniki te potwierdza silna ujemna korelacja między miesięcznym dochodem netto na osobę a kumulacją bezrobocia w rodzinie. Uzyskane wyniki świadczą o generalnie niskiej dochodowości gospodarstw domowych długotrwale bezrobotnych, a także o ich złej kondycji materialnej. Prawie wszyscy bezrobotni uważają, że bezrobocie spowodowało znaczny spadek dochodów rodziny, a co za tym idzie – pogorszenie sytuacji materialnej gospodarstwa domowego, z jakiego pochodzą. We wszystkich wyróżnionych grupach gospodarstw domowych, bez względu na to, kto wchodzi w skład tego gospodarstwa, zaobserwowano znaczny spadek dochodów. W największym stopniu zmiany takie odczuły gospodarstwa samych bezrobotnych oraz gospo-

darstwa, w skład których wchodzi osoby bezrobotne oraz emeryci i renciści. 93% badanych długotrwale bezrobotnych uważa, że bezrobocie spowodowało znaczny spadek dochodów bieżących w rodzinie.

Rys. 1. Gospodarstwa domowe długotrwale bezrobotnych według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę (w zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania reprezentacyjnego.

Dochód przypadający na jedną osobę w gospodarstwie domowym jest wartością wymienną, dlatego można go uznać za obiektywną charakterystykę położenia bezrobotnych. Jednakże przeprowadzone badanie umożliwiło analizę subiektywnej oceny sytuacji bytowej gospodarstw domowych osób długotrwale pozostających bez pracy prezentującej, w jaki sposób postrzegają oni sytuację, w której na skutek utraty pracy znalazły się ich rodziny i oni sami.

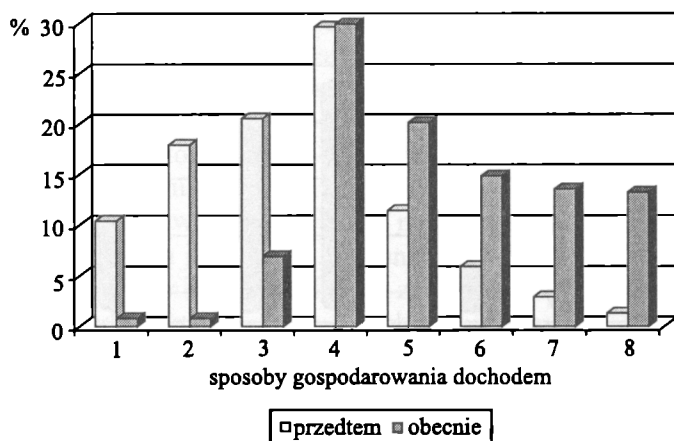
Informacje zaprezentowane na rys. 2 dowodzą, iż na skutek długotrwałego pozostawania na bezrobociu pogorszeniu uległa subiektywna ocena sytuacji materialnej.

Długotrwałe pozostawanie bez pracy i związane z tym problemy finansowe przyczyniły się przede wszystkim do ograniczania wielu dotychczasowych wydatków na odzież, wypoczynek, żywność czy kształcenie.

Pozostawanie na długotrwałym bezrobociu ma również istotny wpływ na warunki mieszkaniowe i zasobność gospodarstwa domowego. W pierwszej kolejności istotnie ogranicza możliwości dokonywania regularnych opłat za mieszkanie, zakupu dóbr trwałego użytku, a także ogranicza możliwości finansowe pokrycia potrzeb żywieniowych bezrobotnych (zob. rys. 3).

Badanie dowiodło, iż bezrobocie wywołało istotną zmianę gospodarowania dochodem w gospodarstwach długotrwale bezrobotnych. Wysokość miesięcznych dochodów netto na osobę ma istotny wpływ na ocenę sytuacji materialnej gospodarstwa domowego, co również potwierdziło się w przypadku osób długotrwale bezrobotnych. Najlepiej ocenili swoją sytuację materialną długotrwale bezrobotni, których gospodarstwa domowe utrzymują się z własnej działalności gospodarczej, najgorzej zaś ocenili sytuację rodziny utrzymujące się jedynie z niezarobkowych

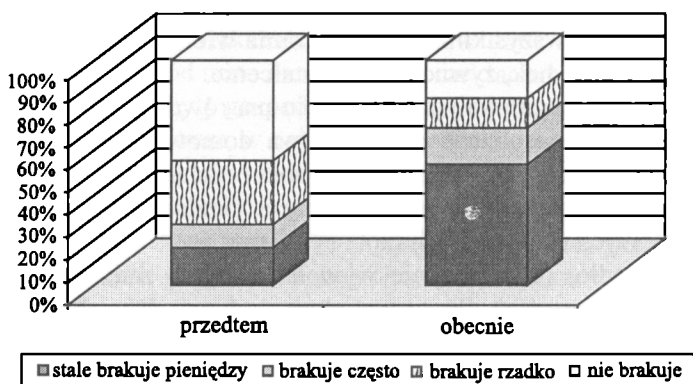
źródeł dochodów. Przeprowadzana analiza współzależności dowiodła, że im pewniejsze stałe główne źródło utrzymania, tym wyższa była ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego osoby długotrwale poszukującej pracy.

1. Wystarcza na wszystko, korzystamy z urlopów i życia kulturalnego (kino, teatr).
2. Starcza na zaspokojenie potrzeb i jeszcze oszczędzamy na przyszłość.
3. Starcza na zaspokojenie potrzeb bez specjalnych wyrzeczeń, lecz nie oszczędzamy na przyszłość.
4. Żyjemy oszczędnie i starcza nam na zaspokojenie podstawowych potrzeb.
5. Pieniądzy starcza na najtańsze jedzenie, ubranie i opłatę za mieszkanie.
6. Pieniądzy starcza na najtańsze jedzenie i ubranie, ale nie starcza na opłatę za mieszkanie.
7. Pieniądzy starcza tylko na najtańsze jedzenie, ale nie starcza na ubranie.
8. Pieniądzy nie wystarcza nawet na najtańsze jedzenie.

Rys. 2. Sposoby gospodarowania dochodem (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania reprezentacyjnego.

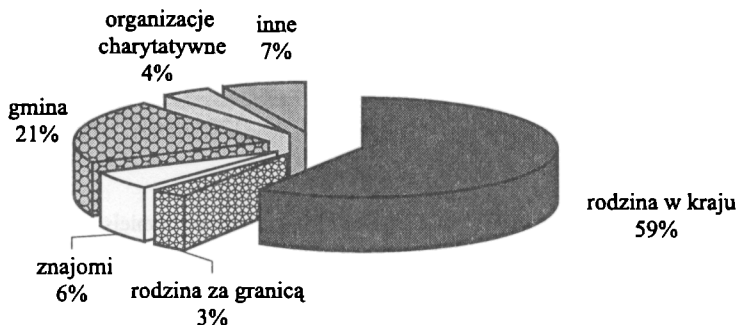

Rys. 3. Gospodarstwa domowe długotrwale bezrobotnych według możliwości opłacania świadczeń mieszkaniowych (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania reprezentacyjnego.

Wyznacznikami sytuacji materialnej gospodarstw domowych bezrobotnych mogą być również: czas przebywania w bezrobociu, kolejność bezrobocia i prawo do pobierania zasiłku. Badania dowiodły, że im dłuższy czas pozostawania w bezrobociu, tym niższa ocena sytuacji materialnej bezrobotnego. Osoby, które pierwszy raz trafiły do urzędu pracy, nieco wyżej oceniają swoje położenie niż osoby, które w rejestrach bezrobotnych znalazły się po raz kolejny. Zasiłek dla bezrobotnych nie jest obiektywnym wyznacznikiem oceny sytuacji materialnej bezrobotnego, choć na taki sąd mógł mieć wpływ znikomy udział w próbie osób z prawem do pobierania zasiłku.

Długotrwałe pozostawanie bez pracy i związane z tym problemy finansowe przyczyniły się przede wszystkim do ograniczania wielu dotychczasowych wydatków na odzież, wypoczynek, żywność czy kształcenie. Badania dowiodły, iż tylko co piąta osoba nie potrzebuje pomocy, a co trzecia częściej lub rzadziej korzysta ze wsparcia materialnego. Na uwagę zasługuje to, iż przed utratą pracy jedynie co dziesiąty ankietowany korzystał z pomocy innych.

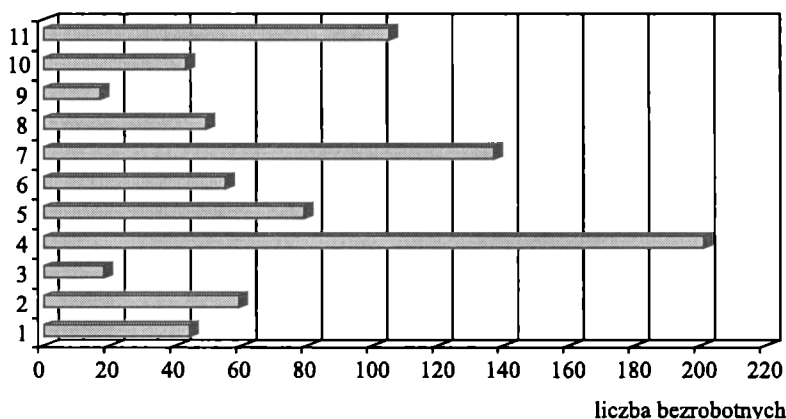
Rys. 4. Korzystanie osób długotrwale bezrobotnych z określonych źródeł pomocy (w %)
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania reprezentacyjnego.

5. Psychospołeczne konsekwencje długotrwałego pozostawania bez pracy

Dotychczasowe badania, prowadzone zarówno na świecie, jak i w Polsce, dowiodły, iż brak pracy, zwłaszcza długotrwały, powoduje negatywne, często nieodwracalne skutki psychospołeczne w życiu człowieka. Z przeprowadzonego badania wynika, że im dłuższy jest czas pozostawania na bezrobociu, tym gorsze są nastroje osób pozbawionych pracy, rośnie niepokój i obawa o przyszłość, dochodzi do większej liczby konfliktów, zwłaszcza rodzinnych.

Analiza korelacji potwierdziła, iż że im dłużej osoba pozostaje w stanie bezrobocia, tym bardziej jest zdeterminowana do podjęcia pracy i intensywniej jej poszukuje. Czas przebywania na bezrobociu determinuje także liczbę otrzymywa-

nych ofert pracy. Z jednej strony jest to kwestia oczywista, bowiem urzędy pracy w przypadku długotrwale bezrobotnych mają więcej czasu na znalezienie odpowiednich ofert. Z drugiej jednak strony może jednak świadczyć o zaangażowaniu służb PUP w znalezienie zatrudnienia osobom długotrwale bezrobotnym. Badania dowiodły, że większość bezrobotnych nie otrzymała żadnej oferty pracy. Należy pamiętać, że badani bezrobotni w rejestrze przebywają od ponad roku, tak więc tak niewielka liczba oferowanych miejsc pracy wydaje się być bardzo niepokojąca. Zapewne wynika to m.in. z niedopasowania strukturalnego miejsc pracy z kwalifikacjami bezrobotnych.

1. Jestem bardzo niespokojny bo czeka mnie praca w nowym miejscu.
2. Dokucza mi brak kontaktów z kolegami w pracy.
3. Mam nareszcie więcej czasu na to, co sprawia mi przyjemność.
4. Stałe przebywanie w domu denerwuje mnie.
5. Teraz cenię pracę o wiele bardziej niż poprzednio.
6. Czuję, że jestem mniej szanowany niż przed utratą pracy.
7. Czasem czuję się niepotrzebny.
8. Straciłem ochotę na kontakty ze znajomymi i dalszą rodziną.
9. Zauważyłem, że wcale nie jest tak źle być bezrobotnym.
10. Mam wrażenie, że gdy stałem się bezrobotnym, ludzie się ode mnie odsunęli.
11. Często myślę o tym, dlaczego właśnie ja zostałem bezrobotnym.

Rys. 5. Odczucia długotrwale bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania reprezentacyjnego.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że im dłużej osoba pozostaje poza sferą zatrudnienia, z tym większą życzliwością spotyka się ze strony zarówno rodziny, jak i otoczenia. Taki wniosek może obalać dotychczasowy mit o wykluczeniu społecznym osób długotrwale bezrobotnych. Jednakże w opinii samych bezrobotnych długotrwale pozostawanie poza sferą zatrudnienia odbierane jest jako katastrofa życiowa, która prowadzić może do degradacji społecznej czy patologii (rys. 5).

6. Zakończenie

Badania nad społeczno-ekonomicznymi skutkami bezrobocia dowodzą, jak poważny problem stanowi długotrwały brak zatrudnienia zarówno dla osoby bezrobotnej, jej rodziny, jak i społeczności lokalnej. Znajomość sytuacji bytowej osób bezrobotnych i ich rodzin musi być brana pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o charakterze zarówno ekonomicznym, jak i społecznym. Walka z bezrobociem długotrwałym to przede wszystkim dobrze zorganizowane formy aktywnej pomocy państwa osobom szczególnie zagrożonym (kierowanie do nich specjalnych programów, zmiana i podnoszenie kwalifikacji bezrobotnych). Możliwość klasyfikacji osób zgłaszających do urzędu daje szansę na wcześniejsze rozpoznanie zagrożenia, a co za tym idzie – na szybsze podejmowanie odpowiednich kroków.

Jednakże praca powiatowych urzędów pracy skupia się na przeciwdziałaniu skutkom nierównowagi na rynku. Należy pamiętać, że wymierne efekty w zwalczaniu każdej patologii uzyskuje się dopiero wówczas, gdy przeciwdziała się jej przyczynom. Dynamika wzrostu długotrwałego bezrobocia jest sygnałem alarmowym do podejmowania energicznych działań, polegających głównie na kreowaniu nowych miejsc pracy, a to z kolei zależy od całego zestawu czynników rozwoju gospodarczego: niskiej inflacji, małego deficytu budżetowego, niskiego obciążenia gospodarki wydatkami publicznymi, dominacji konkurencyjnego sektora prywatnego, wolności gospodarczej, a także prorozwojowych stosunków pracy, sprawnych instytucji pośrednictwa zawodowego oraz dopasowanego do potrzeb rynku systemu oświaty.

Literatura

- [1] Last J.M. (1995), *A Dictionary of Epidemiology*, Oxford University Press.
- [2] Mazurek E., Sipurzyńska-Rudnicka K. (2001), *Analiza bezrobocia ze względu na czas poszukiwania pracy w województwie dolnośląskim*, „Przegląd Statystyczny Śląska Dolnego i Opolskiego” nr 6.
- [3] Wichniak A. (1994), *Długoterminowe bezrobocie w krajach Europy Zachodniej*, „Polityka Społeczna” nr 1.

SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF THE LONG-TERM UNEMPLOYED

Summary

Since the beginning of the 90's the problem of employment and unemployment has been acknowledged as the most important social matter and it has been treated as a serious challenge for the Polish economy. This subject has inspired the interest of many scientists, like economists, sociologists, psychologists, who are aspiring to describe and analyze it in detail.

As everybody knows the most dangerous kind of unemployment for the country's economy as well as for the unemployed and the social groups touched by this problem is the long-term unemployment (it means staying without a job more than twelve months).

The main aim of my dissertation was analyzing the causes and estimating the consequences of the long-term unemployment in material and non-material sphere for persons being without job, their families and all the local community.

Achievement of this aim depended on planning and executing the empirical research into social and economic situation of people staying in long-term unemployment, registered with Gdańsk Office of Employment.

The situation in the local labour market in Gdańsk is the same like in the whole country. The most important determinants of long-term unemployment are: age, education, sex and the work period.

The research and statistical analysis let to estimate these features of unemployed, which are favourable for long-term staying without work. The analysis let estimate the material and non-material situation of the unemployed and their families.

It seems that the results obtained in this research make it possible to identify the unemployed faster and to contribute to more effective preventive action of long-term staying without work.